

El pensament nacionalista de Mn. Armengou

per JOSEP M. AINAUD DE LASARTE

L'obra nacionalista de Mn. Josep Armengou és la que ha tingut una projecció més rellevant arreu de Catalunya, tant en temps del franquisme —la qual cosa li provocà maldecaps i persecucions— com en la democràcia.

INTRODUCCIÓ

Una de les aportacions més importants al pensament nacionalista català de tots els temps, és la de mossèn Josep Armengou. I especialment, la continguda en la seva obra *Justificació de Catalunya*, escrita el 1955, publicada clandestinament el 1958 i apareguda a la llum, finalment, el 1975, coincidint amb la mort del Dictador i amb els inicis de l'actual sistema democràtic.

De l'obra de mossèn Armengou no se n'ha fet encara un estudi aprofundit i crític. No pretenem, en aquest article, ni tan sols intentar-ho, però sí que volem situar-la en el marc del pensament nacionalista català —o més ben dit, en el pensament catalanista— que tot just ha complert el seu primer segle. El segle XIX veu el naixement del pensament catalanista, amb la seva formulació concreta. En forma de llibre, la primera obra fou *Lo Catalanisme* (1886), de Valentí Almirall, l'autor que justament fou anomenat "el Precursor". Era una obra lligada a la Renaixença literària i al federalisme del seu temps, però amb notables intuïcions de modernitat. Com a contrapunt, des d'un punt de vista de la ortodòxia catòlica, Josep Torras i Bages

—aleshores només sacerdot i publicista, més tard bisbe de Vic— va publicar la seva obra cabdal, *La Tradició Catalana*, reeditada el 1892, el mateix any de les famoses Bases de Manresa. Era una justificació del catalanisme regionalista des del punt de vista històric i catòlic, puntualitzant algunes de les afirmacions de l'Almirall.

La gran aportació moderna la fa Enric Prat de la Riba amb *La Nacionalitat catalana*. Obra de doctrina, breu, és feta pensant en una gran difusió popular, tal com havia ideat Josep Pijoan, l'inquiet promotor de la cultura catalana. No és casualitat que la primera edició aparegués el 20 de maig de 1906, el mateix dia de la magna manifestació de la Solidaritat Catalana, amb més de 200.000 assistents. Era, com va dir molt bé Joan Maragall, "l'alçament" de tot un poble. Catalunya es posava en marxa i ja ningú no la podria aturar. El pensament de Prat de la Riba va servir d'orientació de la gran obra de govern de la Mancomunitat, que va dotar la nació catalana d'un estat embrionari, i que va retornar als catalans la confiança de governar-nos altra vegada, nosaltres ma-

teixos. Un nou cos de doctrina el formulava, massa dispers, Antoni Rovira i Virgili, a través dels seus escrits. La Dictadura de Primo de Rivera intentà ofegar l'obra de govern de la Mancomunitat, i el problema espanyol es presenta en primer pla. *Per la Concòrdia*, de Francesc Cambó, i *L'altra concòrdia*, de Jaume Bofill i Mates, en són els dos millors exemples.

La República torna a ser una nova experiència d'autogovern, i els pensadors catalans es dediquen més a la política dels fets que a l'elaboració d'una nova doctrina. El pensament de les grans figures d'Esquerra Republicana, com Francesc Macià o Lluís Companys, no aporta gaires novetats doctrinals. I la guerra del 36 —i sobretot, el seu final desastrós— obre un parèntesi de reflexió. A la postguerra —i des de l'exili— cal destacar dues grans aportacions a la doctrina catalanista. Són dues reflexions profundes, d'anàlisi, que valoren —més aviat negativament— l'etapa del nostre autogovern, mancat d'una base doctrinal prou sòlida. D'un costat, els joves exiliats —Raimon Galí i Joan Sales— que publiquen *Quaderns de l'Exili* a Mè-

La senyera amb l'estel de la llibertat mai no ha faltat al costat de la tomba de Mn. Armengou.

xic, els més crítics amb la generació anterior, que no dubten en valorar l'esperit militar i de sacrifici de cara a una possible reconstrucció nacional de Catalunya, i que posen en primer pla la creació dels Països Catalans. De l'altre, la *Història espiritual de les Espanyes*, apareguda en versió francesa, i reeditada més tard amb el títol de *Les dues tradicions*, profunda anàlisi de la realitat històrica dels pobles d'Espanya —i de Catalunya— del canonge Cardó, des d'una òptica essencialment cristiana i crítica. Més una anàlisi que una via de futur, però encara vàlida en molts aspectes.

La "Justificació de Catalunya"

El règim franquista s'havia consolidat, i calia un nou plantejament de la qüestió catalana. Per a tothom era clar que "el problema català" no era cap problema, sinó una solució. El problema, en tot cas, era Espanya. I mentre els pensadors castellans es plantegen l'etern "que es España", apareixen pensadors catalans que analitzen els errors del catalanisme tradicional i proposen noves solucions. És aquí on cal inscriure la *Justificació de Catalunya*, de mossèn Armengou i els clandestins i anònims quaderns blaus que distribuïa Jordi Pujol i

que publicaria el 1979, amb el títol de *Construir Catalunya*. Un estudi comparatiu de les dues obres seria d'un gran interès per a comprovar l'evolució del pensament catalanista en la clandestinitat. Esperem que algú es decidirà a fer-ho, amb el rigor i l'objectivitat que calen.

És en aquest moment d'evolució del pensament nacionalista on cal inscriure aquest llibre de mossèn Armengou. És la reflexió més profunda i més ferma que s'havia fet fins aquell moment. Mossèn Armengou coneixia bé l'obra dels que l'havien precedit, però la sobrepassa àmpliament. És una obra apassionada —i apassionant— molt allunyada de les tesis i teories universitàries del nostre temps. Llibres, articles i tesis molt documentades, però que no tenen arrelament en el poble, tot i que sovint parlen en nom del poble o almenys se n'atribueixen la seva representació. Examinem, breument, les aportacions de mossèn Armengou al pensament catalanista. Cal dir, en primer lloc, que es tracta d'una obra clarament *nacionalista*. No hi trobem cap passa enrera de caire regionalista, ni cap fugida endavant cap a un internacionalisme o un federalisme que pugui emascarar el seu catalanisme essencial. Com ha escrit molt bé en Jaume Farguella, "el nacionalisme de mossèn Armengou neix, fonamentalment, de la tragèdia i es defineix per l'antítesi, per la contradicció, per la contemplació dramàtica i prioritària de l'antagonista històric de Catalunya. D'Espanya, com a realitat impeditiva de la realització nacional catalana. (...) Possiblement cap altre teòric de l'independentisme català ha penetrat amb tanta clarividència el nostre fet nacional a partir d'un plantejament tan valent i decidit com és el de les contradiccions que comporta la implantació històrica de la idea, del mite d'Espanya."

Cal dir que la major part de teòrics que han tractat el tema de la personalitat nacional de Catalunya han estat polítics que volien intervenir en la vida pública espanyola a través de les institucions democràtiques dels règims d'autonomia. Prat de la Riba, Rovira i Virgili, el mateix Jordi Pujol, es troben en aquesta línia; la de construir Catalunya per vies democràtiques, dins de l'estat espanyol. El mateix Macià, que havia encapçalat la lluita armada contra el govern espanyol de Primo de Rivera o l'Assemblea de l'Havana del Partit Separatista Revolucionari Català, el 1931 ac-

ceptava la República Catalana —dins d'una Federació— i més endavant, una Generalitat de Catalunya i un Estatut d'Autonomia dins d'una Espanya formada per "regions" autònomes com a màxima forma d'autogovern. I l'Estatut d'Autonomia de 1979, tot i reconèixer que Catalunya és una "nacionalitat", és ben migrat en el moment d'atorgar-li competències, i sobretot, en fer-les possibles en la pràctica.

"Els catalans som els responsables"

Mossèn Armengou planteja, decididament i amb valentia, les possibilitats d'una Catalunya independent. A mossèn Armengou no li calia negociar res amb Madrid ni presentar-se a cap elecció. Podia escriure lliurement, sense cap mena de limitació de caràcter pràctic. La lluita per a alliberar Catalunya de l'ocupació castellana és l'eix fonamental del pensament de Mossèn Armengou. Però no cau en el parany fàcil d'atribuir als altres les nostres culpes. Només cal recordar que clou el seu llibre amb unes paraules que haurien de ser meditates cada dia per tots els catalans: *"El gran responsable de totes les dissorts de Catalunya, des de Casp fins a la fi del món, som i serem nosaltres, els catalans."* Aquesta responsabilitat nacional és una constant de l'obra de mossèn Armengou, a diferència de la historiografia romàntica catalana, que sempre ha buscat la culpa dels nostres fracassos i dels nostres defectes a Ponent de Catalunya. Aquesta és una visió que impedeix esmenar els nostres errors, i que ens condemna, segle darrera segle, a repetir les mateixes errades. Aquesta és la base essencial del pensament de mossèn Armengou: els catalans som els responsables de la nostra història i només nosaltres, amb la nostra lluita i el nostre esforç podem aconseguir la plena llibertat i la sobirania del nostre poble. No hem d'esperar res de fora, ni dels demòcrates espanyols ni de les potències europees, si abans no hi posem tot el nostre esforç. Ara que es parla tant d'Europa, mossèn Armengou ens diria que primer cal que nosaltres "siguem", que Catalunya és per damunt de tot, una voluntat de ser, i només quan aquesta voluntat de ser sigui compartida per tots els catalans, Catalunya serà reconeguda pels altres. Mossèn Armengou no va arribar a veure aquella memorable manifestació de l'Onze de Setembre de 1977, pe-

ARXIU ARMENGOU

Mn. Armengou a Montserrat: Dos símbol de catalanitat i fe.

rò hauria reconegut que sense aquella voluntat de tot Catalunya, ni el president Tarradellas hauria tornat de l'exili, ni hauríem aconseguit l'Estatut d'Autonomia. Tan migrat com es vulgui, però que és un punt de partida vàlid si en sabem fer un ús intel·ligent. Un poble unit en els objectius fonamentals, se'n surt sempre. Però cal que sigui realment "tot un poble", com ell observava agudament en les seves reflexions sobre el fet i el problema de la immigració a Catalunya. Mai, en la nostra història, en tants pocs anys havien arribat a la nostra terra tanta gent que venia de fora. Si Catalunya no sap integrar plenament aquestes persones en un temps relativament breu, sense traumes, el futur de Catalunya podria trontollar. La integració dels immigrants precisa d'una doctrina nacionalista clara i ferma, sense cap mena d'equívocs. S'ha pogut dir que *"nacionalisme vol dir solidaritat"*, però aquesta solidaritat ha de ser recíproca. I fidel a la seva fe, mossèn Armengou també es plantejava seriosament el problema religiós a Catalunya, que altres pensadors moderns intenten marginar. Ignorar la realitat mai no és un bon camí per al coneixement de la veritat. Els qui no hagin llegit —i rellegit— *Justificació de Catalunya*, ho haurien de fer des d'ara. Ja sé que hi ha crítics que el consideren poc científic, poc vertebrat, poc objectiu, massa apassionat. Si el tema català, a Catalunya, no es pot tractar apassionadament, ja em diran com s'ha de tractar. El que cal és una anàlisi profunda dels fets històrics, i la primera part del llibre, "La de-

sil·lusió hispànica", n'és una bona mostra. El que cal és analitzar amb rigor el fet català, i això és el que fa a la segona part, "La realitat catalana". I si voleu saber les solucions que hi dona, llegiu i mediteu la tercera part, dedicada a "El nacionalisme català", que s'acaba amb un capítol que resumeix tot el seu pensament: "Els principis del catalanisme polític". Quines coincidències amb el pensament de Gaziell a *Meditacions en el desert* i amb el Jordi Pujol de *Construir Catalunya!* I veuríem que l'exili exterior i la presó, són tres bons "deserts" per a obrir nous camins als catalans que vulguin treballar per l'alliberament nacional del nostre poble. Per mitjans pacífics i democràtics, és cert, però amb aquest alliberament com objectiu. Si no és així, poques passes haurem fet endavant. Només l'exercici del dret irrenunciable a l'autodeterminació ens ho garanteix. I només el poble català ha de decidir si vol seguir el seu camí lliurement amb els altres pobles europeus o dins una confederació de pobles hispànics. Però només el poble català, lliurement i amb plena sobirania.

Josep M. Ainaud de Lasarte,
historiador.

